

ПРАВОВА ДЕРЖАВА

42'2021

*Лауреат IV Всеукраїнського конкурсу
на краще юридичне видання*

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Виходить 4 рази на рік
Заснований у лютому 1999 р.

Одеса
Фенікс
2021

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ; СУДОУСТРІЙ

Е. Р. Ахмедова

РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА ТУРЕЧЧИНИ:
НОВИЙ ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ТА ЙОГО НАСЛІДКИ 11

С. В. Васильєв

«НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ» У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ТА ЮРИДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ
ЇЇ УСУНЕННЯ. 22

В. В. Груша, С. В. Дяченко

«КУМІВСТВО» ЯК ПІДСТАВА ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ) СКЛАДУ СУДУ:
АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ. 32

Р. С. Притченко

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОВОЇ
ПРАКТИКИ 40

О. В. Ткаля

ВИТОКИ ПРАВОВИХ АНОМАЛІЙ, ЇХ ІСТОРИЧНІ ПРИЧИНИ. 45

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

П. П. Білик, І. А. Осадча

АДМІНІСТРАТИВНИЙ РОЗСУД В ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ
ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ЮРИДИЧНОЮ ДЕОНТОЛОГІЄЮ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 52

Н. В. Льєва, Е. А. Крістева

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ 63

О. І. Миколенко, О. М. Миколенко

СТУПІНЬ НАУКОВОГО ОБҐРУНТУВАННЯ І АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ВІДНОСИН
ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ. 71

МОРСЬКЕ ПРАВО

Т. В. Аверочкина

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ. 80

Н. О. Коваль

МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОРАБЛІВ,
ЇХ ОЗБРОЄННЯ ТА ЕКІПАЖІВ У ПОРТАХ УКРАЇНИ 86

А. В. Ковбан

ПРАВОВИЙ ГЕНЕЗИС КОНЦЕПЦІЇ СВОБОДИ ВІДКРИТОГО МОРЯ. 93

С. О. Кузнецов
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНИЙ
МІГРАЦІЇ МОРЕМ 100

С. С. Кузнецов
АЗОВО-КЕРЧЕНСЬКА АКВАТОРІЯ У КОНЦЕПЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ВОД 108

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО; ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

В. Р. Барський, Д. Ю. Дворніченко
ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ ЩОДО ОХОРОНИ ПРАВ НА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ:
ПЕРЕДУМОВИ, СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ 115

И. А. Голоденко, Е. М. Корнеева
ОКАЗАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ ЗАВЕДЕНИЯМИ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ КОРОНАВИРУСНОГО
ЗАБОЛЕВАНИЯ COVID-19 (ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ) 125

Е. М. Гусейнова
СОДЕРЖАНИЕ, ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ И ЗАЩИТА ПРАВА РЕБЕНКА НА ИМЯ
(ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ) . . . 136

С. В. Дяченко, В. Р. Шевчук
ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 145

І. С. Канзафарова, М. С. Федорко
ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИЙ (ГАРАНТІЙНИЙ) ПЛАТІЖ ЯК НЕПОІМЕНОВАНИЙ
СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ 154

О. Є. Кухарєв
ОСОБЛИВОСТІ СПАДЩИНИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ 164

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

П. Д. Денисюк
ЗАСТАВА ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ 171

Н. Л. Дроздович
КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ / НЕЕФЕКТИВНОСТІ НАДАННЯ
ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЗА ДАНИМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ 179

О. О. Мельнікова, Г. В. Форос
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ 189

О. А. Чубаков
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ КВАЛИФИКАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ
ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ. 197

УДК 347.65

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232426>

О. Є. Кухарєв, докт. юрид. наук, доцент, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра цивільного права та процесу
проспект Льва Ландау, 27, Харків, 61000, Україна
e-mail: kukharyev@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2086-9179

ОСОБЛИВОСТІ СПАДЩИНИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Стаття присвячена виявленню особливостей спадщини як об'єкта цивільних прав шляхом визначення та характеристики її ознак. Підкреслюється, що нормативне регулювання спадщини характеризується диспозитивністю, оскільки законом закріплений відкритий (невичерпний) перелік прав та обов'язків, що утворюють її склад. В окремих випадках до складу спадщини включаються також певні правові утворення, які на час відкриття спадщини ще не набули форми суб'єктивного цивільного права. Наголошується, що права є основним елементом складу спадщини, тоді як обов'язки – додатковим.

Ключові слова: спадкування, спадкові правовідносини, спадкове правонаступництво, спадщина, склад спадщини, спадкодавець, спадкоємець

Постановка проблеми. Спадщина є однією з найважливіших та ключових категорій спадкового права, зміст якої розкривається в законі через поняття «склад спадщини». Так, відповідно до ст. 1218 Цивільного кодексу України (далі за текстом – ЦК) до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Тобто законом закладено важливий концептуальний підхід, за яким спадщина – це сукупність прав та обов'язків, а не сукупність речей та майна. При цьому у книзі 6 ЦК застосовується також термін «спадкове майно» (ст. 1282, 1283, 1284).

Основним елементом складу спадщини є право власності. Утім, це не виключає можливості переходу в порядку спадкування й інших майнових прав, зокрема, прав за договором оренди житла з викупом.

Порівняно з попередніми історичними періодами коло прав та обов'язків, які входять до складу спадщини, істотно розширилося, хоча цивільно-правова регламентація їх практично не змінилася, що породжує цілу низку проблем переважно прикладного характеру. Так, у сучасний період до складу спадщини входять підприємства та фермерські господарства як єдині майнові комплекси, частки у статутному (складеному) капіталі господарських товариств, пакети цінних паперів, майнові права інтелектуальної власності, але особливості спадкування цих об'єктів законом не визначені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єкти спадкового правонаступництва належать до одного з найбільш розроблених напрямів спадкового права. Цій тематиці приділяли увагу Д.І. Мейєр, О.С. Йоффе, В.І. Серебровський, Б.С. Антимонов, К.О. Граве, М.В. Гордон, В.К. Дроніков, П.С. Нікітюк, І.В. Спасибо-Фатєєва, Ю.О. Заїка, З.В. Ромовська, С.Я. Фурса, Л.В. Красицька, О.П. Печений, Є.О. Рябоконт, Ю.Є. Ходико, Є.І. Фурса, А.О. Гелич, Л.В. Лещенко, В.В. Васильченко та інші вчені.

Проте предмет дослідження вказаних науковців фокусувався переважно на особливостях спадкування окремих об'єктів, зокрема, права на вклад у банку, земельну ділянку, житлове приміщення, частку у статутному (складеному) капіталі господарських товариств тощо. Через це невирішеними повною мірою залишаються питання, пов'язані із з'ясуванням особливостей спадщини як об'єкта цивільних прав. Актуальність проведення дослідження в цьому напрямі зумовлюється також економічними змінами, що постійно відбуваються в суспільстві, а також розпочатим процесом рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України.

Метою статті є виявлення особливостей спадщини як об'єкта цивільних прав.

Виклад основного матеріалу. Спадщина є об'єктом цивільних прав, у зв'язку з чим є підстави поширювати на спадщину положення цивільного законодавства щодо об'єктів цивільних прав, але в тому обсязі, що, по-перше, відповідає сутності спадщини як особливого об'єкту цивільних прав та, по-друге, враховує специфіку спадкових правовідносин.

Слід зазначити щодо відкритого (невичерпного) переліку прав та обов'язків, які утворюють склад спадщини, що свідчить про диспозитивний характер ст. 1218 ЦК. Невипадково в юридичній літературі наголошується на такій властивості спадщини, як її еластичність [1, с. 18]. Цей підхід значною мірою оптимізує процедуру спадкування та сприяє ефективності цивільного обороту, який потребує стабільності та безперервності не лише речових, а й зобов'язальних відносин. Включення до складу спадщини як прав, так і обов'язків спадкодавця пояснюється універсальним характером спадкового наступництва, а також загальними умовами виконання зобов'язання, за змістом яких зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться (ст. 526 ЦК). Важливо врахувати, що обов'язки не обтяжують спадщину, а є невід'ємним елементом її складу.

Категорія спадщини визначається у правовій доктрині неоднаково. Можна виділити два основні підходи до розуміння спадщини.

Прихильники першого підходу розглядають спадщину як сукупність майнових прав та обов'язків спадкодавця [2, с. 58], [3, с. 24], [4, с. 8], [5, с. 983, 984].

Згідно з протилежною позицією спадщина охоплює не права та обов'язки, а належне спадкодавцеві майно [6, с. 11], [7, с. 166, 167], [8, с. 62, 63];

Водночас в юридичній літературі висловлюються й інші точки зору, що виходять за межі окреслених вище поглядів. Так, Д. І. Мейєр свого часу визначав спадщину як сукупність юридичних відносин, що переходить до спадкоємця [9, с. 780]. У свою чергу О. С. Йоффе стверджував, що матеріальним об'єктом спадкового правовідношення є спадкова маса, а юридичним – поведінка зобов'язаних осіб (пасивна або в певних випадках – активна), на яку може розраховувати управомочена особа у зв'язку з відкриттям та прийняттям спадщини [10, с. 291].

Видається правильним, що спадщина охоплює саме права та обов'язки спадкодавця, наділені властивістю наступництва та належні йому на час смерті, а не певні речі або їх сукупність, що свідчить про адекватність відтворення складу спадщини у ст. 1218 ЦК. Таке розуміння спадщини узгоджується з концепцією юридичних (прав та обов'язків), а не матеріалізованих її складових (речей, майна) [11, с. 260]. Справедливість цього підходу зумовлена категорією універсального спадкового правонаступництва, що становить методологічну засаду всього спадкового права. Поняття спадщини виводиться не з факту набуття власності, а з переходу прав та обов'язків у порядку наступництва. Адже правонаступництво відбувається в правах, а не в речах, виступаючи динамікою (рухом) спадкового правовідношення.

Стосовно спадщини дія принципу універсального правонаступництва виявляється в такому: спадщина переходить до спадкоємців як єдине ціле; спадкоємець набуває спадщину безпосередньо від спадкодавця без попередньої передачі її третім особам; спадщина переходить до спадкоємців з часу її відкриття незалежно від часу прийняття та державної реєстрації; права та обов'язки, що належали спадкодавцеві, переходять до спадкоємців у незмінному вигляді в тому складі, обсязі та вартісному виразі, які існували на час відкриття спадщини.

Особливість спадщини як об'єкта цивільних прав виявляється через низку визначальних ознак.

1. Локальний характер, що пояснюється існуванням спадщини як об'єкта цивільних прав лише в межах спадкових правовідносин.

2. Чітко визначені темпоральні межі існування – з часу відкриття спадщини і до оформлення спадкоємцями прав на неї. До моменту смерті спадкодавця (оголошення його померлим) спадщина як об'єкт не виникає, а тому не мають юридичної сили домовленості між потенційними спадкоємцями щодо її розподілу, відмови від прийняття спадщини тощо. Зі спадщиною в процесі її переходу до спадкоємців відбувається юридична трансформація, пов'язана зі зміною правового режиму такого об'єкта. Після оформлення спадкоємцями своїх прав на спадщину вона трансформується у власність кожного зі спадкоємців. У разі відсутності спадкоємців, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, усунення від права на спадкування, спадщина як об'єкт цивільних прав існуватиме до моменту набуття права власності на неї територіальною громадою в порядку відумерлості (ст. 1277 ЦК).

3. Складний об'єкт, що об'єднує цілий комплекс прав та обов'язків. Права та обов'язки як складові елементи спадщини утворюють нерозривне ціле та характеризуються єдністю. Такий підхід узгоджується з положенням підп. 3.14 п. 3 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, за змістом якого прийняття спадщини та відмова від її прийняття можуть мати місце щодо всього спадкового майна. Спадкоємець не вправі прийняти одну частину спадщини, а від іншої частини відмовитись. Спадкоємець, який прийняв частину спадщини, вважається таким, що прийняв усю спадщину. Невипадково окремі автори наполягають на застосуванні терміна «спадкова маса», під якою розуміють сукупність різнорідних компонентів як майнового, так і немайнового характеру, що об'єднані в єдине ціле з метою здійснення спадкового наступництва [12, с. 64, 65].

4. Спадщина є об'єктом, обмеженим у цивільному обороті. Це пов'язано з тим, що у книзі 6 ЦК закріплено закритий перелік правочинів, які можуть вчинятися стосовно спадщини. Наведене повною мірою стосується як односторонніх правочинів, так і договорів. Так, особа позбавлена можливості скласти заповіт, прямо не передбачений в законі, зокрема, електронний заповіт або заповіт в усній формі за надзвичайних обставин. Як вірно наголошується в юридичній літературі, в національній правовій системі не передбачається укладення зі спадщиною таких звичайних для інших об'єктів правочинів, як купівля-продаж, дарування, застава [13, с. 18].

Попри свою привабливість і очевидність, ознака обмеженості спадщини в цивільному обороті має й опонентів. Так, В. Л. Скрипник з цього приводу стверджує, що відсутні перешкоди для укладення відносно спадщини звичайних для держав континентальної системи права таких договорів, як купівля-продаж майбутньої спадщини, її застава та ін. На думку автора, якщо чинне законодавство дозволяє заставити боржнику майбутній урожай, тобто річ, якої ще фактично не існує, а можливо, і не існуватиме фактично, то немає підстав відмовляти для відчуження і майбутньої спадщини [14, с. 187]. Утім сама можливість існування договорів купівлі-продажу спадщини, її застави видається неперекожливою. Спадкове право є значно імперативнішим ніж, скажімо, договірне право, де повною мірою діє принцип свободи договору. Це пов'язано з тим, що після смерті власника особливо гостро відчувається потреба у забезпеченні стабільності майнового обороту, визначеності цивільних правовідносин, що досягається шляхом переважно імперативного регулювання. Саме тому, у книзі 6 ЦК міститься закритий перелік тих правочинів, які можна вчиняти стосовно спадщини.

5. Склад спадщини визначається на час відкриття спадщини та охоплює лише ті права та обов'язки, носієм яких був спадкодавець за життя. Права та обов'язки, що виникають у зв'язку зі смертю спадкодавця, ґрунтуються на інших підставах, тому не можуть визнаватися елементами складу спадщини. Наприклад, не можна вважати спадкуванням одержання страхової суми за договором страхування життя, укладеного страхувальником на користь вигодонабувача. Страхова сума в такому разі не входить до складу спадщини, а право на її отримання належить безпосередньо особі, вказаній у договорі страхування. Слід також врахувати, що спадщина не завжди збігається з майном, яке перебувало у володінні чи навіть у власності спадкодавця. Наприклад, з моменту смерті відчужувача за

спадковим договором до складу спадщини не включається право власності на майно, що виступало предметом цього договору.

6. Обмежене коло суб'єктів на спадщину як на об'єкт цивільних прав, що пов'язане зі специфікою спадкових правовідносин. До таких суб'єктів належать: спадкоємці за заповітом, спадкоємці за законом, територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування. Причому спадкоємці за законом визначені у ЦК імперативно шляхом їх послідовного розміщення у п'яти чергах. Щоправда, певні ознаки диспозитивності можна віднайти у ст. 1265 ЦК, яка регулює спадкоємців за законом п'ятої черги. Водночас, незважаючи на властивий диспозитивності вислів «інші спадкоємці», законодавець вдається до імперативу, обмежуючи коло таких спадкоємців шостим ступенем споріднення зі спадкодавцем.

7. Єдиним порядком набуття права на спадщину є спадкування, що визначається як є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). В інший спосіб отримати спадщину закон не передбачає.

Окремі автори формулюють таку ознаку спадщини як законність її набуття [15, с. 62], [16, с. 89], [17, с. 10]. Водночас така позиція видається спірною та потребує суттєвого застереження. Відповідно до ч. 2 ст. 328 ЦК право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності чи необґрунтованість активів, які перебувають у власності, не встановлені судом. Тобто законом закріплена презумпція правомірності набуття права власності, застосування якої у сфері спадкового права полягає в тому, що нотаріус, який видає спадкоємцю свідоцтво про право на спадщину, не наділений повноваженнями перевіряти законність набуття спадкодавцем прав, що виступають об'єктом спадкового правонаступництва.

Структурно спадщина як об'єкт цивільних прав охоплює права спадкодавця та його обов'язки. При цьому обов'язки є додатковим елементом складу спадщини, оскільки переходять до спадкоємця лише разом з правами, належними спадкодавцеві. Отже, права є основним елементом спадщини, а обов'язки – додатковим. Відсутність прав у складі спадщини виключає перехід до спадкоємців обов'язків спадкодавця через економічну недоцільність. У такому разі спадкоємці відмовляються від прийняття спадщини або не приймають її. Якщо ж спадкоємці прийняли спадщину, не знаючи про борги спадкодавця, то вони можуть відкликати свої заяви про прийняття спадщини протягом строку, встановленого для її прийняття (ч. 5 ст. 1269 ЦК). За таких обставин обов'язки спадкодавця є невід'ємними від його прав, в той час як права у складі спадщини не можна визнати невід'ємними від обов'язків.

Слід відзначити, що спроба класифікації елементів складу спадщини вже здійснювалася у правовій доктрині. Зокрема, Л. В. Лещенко виділяла права і обов'язки, що переходять у порядку спадкування самостійно та такі, що успадковуються лише разом з іншими правами та обов'язками. До останньої групи авторка відносила право на захист власності шляхом витребування майна з чужого незаконного володіння, у тому числі й від добросовісного набувача (ст. 386, 387 ЦК) [18, с. 7].

Важливо врахувати, що склад спадщини не вичерпується тільки належними спадкодавцеві правами та обов'язками. Дослідники спадкового права включають до складу спадщини не лише суб'єктивні права та обов'язки в справжньому розумінні слова (наприклад, право власності або право кредитора в зобов'язанні), а й правові утворення, які знаходяться на шляху від правоздатності до суб'єктивних прав. Такі утворення позначаються в юридичній літературі як охоронювані законом інтереси [19, с. 499], [20, с. 618] або надані законом можливості та дозволи [21].

Наприклад, особа почала приватизувати своє житло та не встигла внаслідок смерті завершити цей процес. У такому разі спадкоємці мають право завершити розпочатий спадкодавцем процес приватизації житла та стати власниками майна. Оскільки спадкодавець за життя встиг висловити свою волю на приватизацію житла (подав належні документи), але помер, то право на приватизацію перейшло у стадію реалізації, зупинившись на шляху до суб'єктивного права, і тому може стати об'єктом спадкування. Ця позиція

закріплена у п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» від 22.12.1995 р. № 20.

Викладена правова позиція послідовно застосовується і Верховним Судом (постанова Верховного Суду від 27 березня 2019 р., судова справа № 669/629/16-ц, провадження № 61–19598св18; постанова Верховного Суду від 27 листопада 2018 р., судова справа № 333/8678/15-ц, провадження № 61–13331св18; постанова Верховного Суду від 11 квітня 2018 р., судова справа № 752/10477/15-ц, провадження № 61–10950св18).

Інший приклад включення до складу спадщини певних правових утворень належить до набувальної давності. За загальним правилом ст. 344 ЦК особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно (набувальна давність). Утім у ч. 2 цієї статті міститься застереження про право особи, яка заявляє про давність володіння, приєднати до часу свого володіння весь час, впродовж якого цим майном володіла особа, чийм спадкоємцем (правонаступником) вона виступає.

Отже склад спадщини не обмежується лише правами та обов'язками, що належали спадкодавцеві на час відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. В окремих випадках до елементів складу спадщини включаються також певні правові утворення, які набули лише певних «контурів» окремого майнового права.

Висновки і пропозиції. Розкриття сутності спадщини через її склад як сукупності прав та обов'язків, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, найбільш адекватно відтворює специфіку цього об'єкта. Особливості спадщини детермінуються сукупністю ознак: 1) локальний характер; 2) чітко визначені темпоральні межі існування; 3) складний об'єкт; 4) обмеженість у цивільному обороті; 5) склад спадщини визначається на час відкриття спадщини та охоплює лише ті права та обов'язки, носієм яких був спадкодавець за життя; 6) обмежене коло суб'єктів на спадщину як на об'єкт цивільних прав; 7) єдиним порядком набуття права на спадщину є спадкування.

Нормативне регулювання спадщини характеризується диспозитивністю, оскільки законом визначений відкритий (невичерпний) перелік прав та обов'язків, що утворюють її склад. При цьому обов'язки є додатковим елементом складу спадщини, оскільки переходять до спадкоємця лише разом з правами, належними спадкодавцеві. У свою чергу права є основним елементом складу спадщини. В окремих випадках до складу спадщини включаються також певні правові утворення, які на час відкриття спадщини ще не набули форми суб'єктивного цивільного права.

Список використаних джерел

1. Абраменков М. С. Правовой режим наследственного имущества. *Наследственное право*. 2012. № 3. С. 17–20.
2. Серебровский В. И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. Изд. 2-е, испр. Москва: Статут, 2003. 558 с.
3. Никитюк П. С. Наследственное право и наследственный процесс (проблемы теории и практики). Кишинев: Штиинца, 1973. 261 с.
4. Гордон М. В. Наследование по закону и по завещанию. Москва: Юридическая литература, 1967. 120 с.
5. Белов В. А. Гражданское право. Т. III. Особенная часть. Абсолютные гражданско-правовые формы: учебник. Москва: Юрайт, 2012. 1189 с.
6. Дроников В. К. Наследственное право Украинской ССР. Киев: Вища школа, 1974. 159 с.
7. Егоров Н. Д. Гражданско-правовое регулирование общественных отношений: единство и дифференциация. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1988. 176 с.
8. Ходико Ю. Є. Правова природа об'єкта спадкового правовідношення. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 59–64.
9. Мейер Д. И. Русское гражданское право: в 2 ч. Изд. 2-е, испр. Москва: Статут, 2000. 831 с.
10. Иоффе О. С. Советское гражданское право. Курс лекций: в 4 ч. Ч. 3. Правоотношения, связанные с продуктами творческой деятельности. Семейное право. Наследственное право. Ленинград: изд-во Ленинградского университета, 1965. 347 с.

11. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права: монография / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеный, В. И. Крат и др.; под. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2016. 608 с.
12. Гонгало Ю. Б. Юридические факты в наследственном праве России и Франции: сравнительно-правовое исследование. Москва: Статут, 2010. 310 с.
13. Печений О. П. Спадкове право. Харків: Фактор, 2012. 368 с.
14. Скрипник В. Л. Теоретичні і методологічні проблеми об'єктів цивільних прав: монографія. Кременчук: Вид. Щербатих О. В., 2020. 380 с.
15. Буркацький Л. К. Спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2008. 384 с.
16. Гелич А. О. Узагальнені критерії встановлення складу спадщини. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 86–89.
17. Васильченко В. В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування. Харків: Одиссей, 2007. 469 с.
18. Лещенко Л. В. Склад спадщини за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
19. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
20. Гражданское право: учебник: в 3 т. Т. 3. 4-е изд., перераб. и доп. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Москва: Велби; Проспект, 2005. 784 с.
21. Печений О. П. Деякі аспекти визначення складу спадщини за цивільним законодавством України. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_6 (дата звернення: 05.05.2021).

References

1. Abramov M. S. (2012). Legal regime of hereditary property. *Nasledstvennoe pravo*, 3, 17–20 [in Russian].
2. Serebrovskij V. I. (2003). Selected works on inheritance and insurance law. Moscow: Statut [in Russian].
3. Nikitjuk P. S. (1973). Inheritance law and hereditary process (problems of theory and practice). Chisinau: Shtiinca [in Russian].
4. Gordon M. V. (1967). Inheritance by law and by will. Moscow: Juridicheskaja literatura [in Russian].
5. Belov V. A. (2012). Civil law. A special part. Absolute civil law forms. (Vol. 3). Moscow: Jurajt [in Russian].
6. Dronikov V. K. (1974). Inheritance law of the Ukrainian SSR. Kiev: Vishha shkola [in Russian].
7. Egorov N. D. (1988). Civil law regulation of social relations: unity and differentiation. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta [in Russian].
8. Khodyko Ju. Je. (2016). The legal nature of the object of inheritance. *Pravo i suspilstvo*, 5, 59–64 [in Ukrainian].
9. Mejer D. I. (2000). Russian civil law. (Vols. 1–2). Moscow: Statut [in Russian].
10. Ioffe O. S. (1965). Soviet civil law. (Vol. 3). Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta [in Russian].
11. Spasibo-Fateeva I. V., Pechenyj O. P., Krat V. I. (2016). Har'kovskaja civilisticheskaja shkola: grani nasledstvennogo prava. Spasibo-Fateeva I. V. (Ed.). Kharkiv: Pravo [in Russian].
12. Gongalo Ju. B. (2010). Legal facts in the inheritance law of Russia and France: a comparative legal study. Moscow: Statut [in Russian].
13. Pechenyj O. P. (2012). Inheritance law. Kharkiv: Faktor [in Ukrainian].
14. Skrypnyk V. L. (2020). Theoretical and methodological problems of civil rights objects. Kremenchuk: Vyd. Shherbatykh O. V. [in Ukrainian].
15. Burkac'kyj L. K. (2008). Inheritance law of Ukraine: theory, comments, practice, sample applications. Kyjiv: In Jure [in Ukrainian].
16. Ghelych A. O. (2012). Generalized criteria for establishing the composition of the heritage. *Jurydychnyj visnyk*, 2, 86–89 [in Ukrainian].
17. Vasylychenko V. V. (2007). Commentary and article-by-article materials to the legislation of Ukraine on inheritance. Kharkiv: Odisej [in Ukrainian].
18. Leshhenko L. V. (2015). The composition of the heritage under the civil legislation of Ukraine. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
19. Borysova V. I., Baranova L. M., Bjehova T. I. et al. (2019). Civil law. (Vol. 1). Borysova V. I., Spasybo-Fatjejeva I. V., Jaroc'kyj V. L. (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
20. Civil law. (2005). (Vol. 3). Sergeev A. P., Tolstoj Ju. K. (Eds.). Moscow: Velbi; Prospekt [in Russian].
21. Pechenyj O. P. (2013). Some aspects of determining the composition of the heritage under the civil legislation of Ukraine. *Teorija i praktyka pravoznavstva*, 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_1_6 [in Ukrainian].

А. Е. Кухарев, докт. юрид. наук, доцент, профессор
Харьковский национальный университет внутренних дел
Кафедра гражданского права и процесса
проспект Льва Ландау, 27, Харьков, 61000, Украина
e-mail: kukharyev@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2086-9179

ОСОБЕННОСТИ НАСЛЕДСТВА КАК ОБЪЕКТА ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ

Резюме

Статья посвящена определению особенностей наследства как объекта гражданских прав путем выявления и характеристики его признаков. Подчеркивается, что нормативное регулирование состава наследства характеризуется диспозитивностью, поскольку законом установлен открытый (неисчерпывающий) перечень прав и обязанностей. В отдельных случаях в состав наследства включаются также определенные правовые образования, которые ко времени открытия наследства ещё не приобрели форм субъективного гражданского права. Обосновывается, что права являются основным элементом состава наследства, тогда как обязанности – дополнительным.

Ключевые слова: наследование, наследственные правоотношения, наследственное правопреемство, наследство, состав наследства, наследодатель, наследник.

O. Ye. Kukhariev, Doctor in Law, Associate Professor, Professor
of Kharkiv National University of Internal Affairs
the Department of Civil Law and Proceedings
Lva Landau Avenue, 27, Kharkiv 61000, Ukraine
e-mail: kukharyev@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2086-9179

SPECIFIC FEATURES OF ASSETS AS OBJECT OF CIVIL RIGHTS

Summary

The article is focused on identifying specific features of assets as object of civil rights by defining and characterizing its features. Revealing the essence of assets through the composition as a set of rights and obligations that belonged to the ancestor at the time of assets' opening and were not ceased as a result of the death, most adequately reproduces the specifics of this object. Specific features of assets are determined by a set of features: 1) local character; 2) clearly defined temporal boundaries of existence; 3) a complex object; 4) limited civil circulation, since Book 6 of the Civil Code of Ukraine enshrines a closed list of transactions that may be implemented in respect to assets; 5) the composition of assets is determined at the time of opening assets and covers only those rights and obligations, which were carried by the ancestor during his lifetime; 6) a limited range of subjects for assets as for an object of civil rights; 7) the only procedure for acquiring the inheritance right is succession.

Normative regulation of assets is characterized by discretionary nature, since the law defines an open (non-exhaustive) list of rights and obligations that make up its composition. In some cases the composition of assets also includes certain legal entities that have not acquired the form of subjective civil right at the time of assets' opening. For example, a person started the process of privatizing his / her berth and did not have time to complete the process due to his / her death. In such cases, lawful heirs have the right to complete the process of privatization of berth started by the ancestor and become the owner of the property. Since the ancestor managed to express his / her will to privatize the berth during his lifetime (submitted the relevant documents), but died, the right to privatization was transferred into the stage of realization, being stopped on the way to subjective right, and therefore may become the object of succession.

It has been argued that the obligations are additional elements of assets' composition, since they pass to the lawful heir only together with the ancestor's rights. In turn, rights are the key element of assets' composition.

Keywords: succession, hereditary legal relations, hereditary legal succession, assets, estate, an ancestor, a lawful heir.